

УДК 005.35:005.412-027.541

Ворончак І. О.

викладач кафедри менеджменту та адміністрування

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА ОЦІНЮВАННЯ

На основі розробленої методології проведено комплексну оцінку рівня розвитку соціальної відповідальності бізнесу регіонів України. Розраховано часткові, узагальнені та інтегральні показники сфер соціальної відповідальності бізнесу (економічної, трудової, екологічної, споживчої, ділової, філантропічної, інформаційної). Визначено ранг кожного регіону, групи регіонів з високим, середнім та низьким рівнями розвитку соціальної відповідальності бізнесу. З'ясовано причини регіональних відмінностей у розвитку соціальної відповідальності бізнесу. Обґрунтовано необхідність розробки диференційованої політики стимулювання соціальної відповідальності для конкретного регіону.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу, оцінка рівня соціальної відповідальності бізнесу, регіональні особливості розвитку соціальної відповідальності бізнесу.

Постановка проблеми. Концепція «соціальної відповідальності бізнесу» (СВБ) впродовж останніх десятиліть отримала всесвітнє визнання у середовищі підприємців, громадських діячів, політиків, науковців. Необхідність врахування при прийнятті управлінських рішень соціальних і екологічних критеріїв та налагодження системного діалогу із усіма зацікавленими сторонами (працівниками, акціонерами, споживачами, діловими партнерами, місцевою громадою, органами влади, ЗМІ та ін.) перетворилася на аксіому для підприємств розвинутих країн. Зростання СВБ країни чи регіону є важливим фактором підвищення його інвестиційної привабливості, зниження соціальної напруженості, вирішення екологічних

проблем, забезпечення сталого економічного розвитку. Зарубіжний досвід свідчить, що підвищення рівня СВБ забезпечується не лише зростанням рівня культури та етики представників ділових кіл, а й створенням сприятливого середовища розвитку СВБ, його організаційною, економічною, інформаційною підтримкою з боку держави, перетворенням органів влади на ефективних партнерів підприємницьких структур. Розробка послідовної загальнодержавної та регіональної політики підтримки СВБ, популяризації її принципів в бізнес-середовищі неможлива без об'єктивної оцінки сучасного стану практики СВБ, з'ясування особливостей та проблем у впровадженні відповідального підходу до ведення господарської діяльності у вітчизняних умовах. Адекватна система оцінювання СВБ на регіональному рівні, яка враховує як специфічні соціальні, економічні, екологічні проблеми кожного регіону, так і рівень розвитку місцевого бізнесу, повинна бути базою для визначення проблем та перешкод у розвитку СВБ, розробки регіональних стратегій розвитку СВБ (соціального партнерства, сталого розвитку), формування системи стимулюючих заходів, адекватних регіональним умовам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи концепції СВБ сформульовано Г. Боуеном, К. Девісом, А. Керролом, Р. Фріменом, П. Друкером, Дж. Постом, С. Саксом та ін. Механізми адаптації принципів соціальної відповідальності в практику діяльності вітчизняних підприємств аналізуються у працях Н. Водницької, Л. Грициної, О. Грішнєвої, А. Колота, А. Кузнецової, О. Маліновської, О. Степанової. Регіональні аспекти розвитку СВБ досліджуються І. Авадаєвою, М. Ліборакіною. Якісна оцінка стану та тенденцій розвитку СВБ України здійснена А. Зінченко, М. Саприкіною та ін. Проте регіональні особливості практики СВБ залишаються малодослідженими.

Метою статті є проведення комплексної оцінки стану розвитку СВБ регіонів України, що охоплює усі найважливіші аспекти СВБ і базується на об'єктивних вимірюваних статистичних показниках. Це дає змогу робити

міжрегіональні порівняння, обґрунтовувати отримані результати, розробляти регіональну політику підтримки СВБ, специфічну умовам конкретного регіону.

Виклад основного матеріалу. У наш час використовується значна кількість апробованих методик оцінки рівня соціальної СВБ на мікрорівні, що достатньо повно описують усі аспекти соціального, економічного та екологічного впливу на суспільство. Загальновизнаними інструментами є системи оцінки, розроблені міжнародними організаціями: ISO 26000, G3.1, SA 8000, AA 1000 SES та ін. Але спільним недоліком названих систем оцінки та звітування є їх орієнтація на окремого суб'єкта господарювання як об'єкта дослідження. Незначна кількість підприємств, що проводять самооцінку з використанням зазначених інструментів, які є добровільними, не дозволяє робити статистично значущі висновки про стан СВБ у регіоні чи державі загалом. У вітчизняній практиці наближеним за цілями та об'єктами дослідження до оцінки СВБ є розрахунок Індексу регіонального людського розвитку [1], комплексна оцінка соціально-економічного розвитку регіонів (за Кабінетом Міністрів України), методика оцінки ризиків сталого розвитку промислових регіонів, розроблена Інститутом економіки промисловості НАН України [3]. Проте часткова відповідність зазначених підходів завданням оцінки СВБ зумовлює необхідність розробки та використання специфічної методології аналізу.

Із врахуванням поставленої мети автором розроблено алгоритм оцінки рівня СВБ регіонів [1]. Пропонована методика включає 28 показників, що характеризують різні аспекти впливу бізнесу на суспільний розвиток та охоплюють 7 сфер СВБ (табл. 1).

Таблиця 1

Показники оцінки рівня соціальної відповідальності бізнесу регіонів
України

Сфера СВБ	Показники СВБ
Економічна	частка прибуткових підприємств; рівень рентабельності операційної діяльності; розмір середньомісячної заробітної плати; рівень

	заборгованості з виплати заробітної плати; рівень заборгованості за кредитами; рівень податкового боргу підприємств регіону
Трудова	частка працівників, що працюють в несприятливих умовах; рівень травматизму на виробництві; сума витрат підприємств регіону на соціальний розвиток одного працівника; показник стану дотримання трудового законодавства; показник створення нових робочих місць
Екологічна	рівень викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення; рівень скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти; обсяг відходів I-IV класу небезпеки; частка капітальних інвестицій та поточних витрат підприємств регіону на охорону та раціональне використання природних ресурсів у ВРП; показник впровадження маловідходних, ресурсозберігаючих та безвідходних технологій на підприємствах регіону; показник стану дотримання екологічного законодавства
Споживча	частка підприємств регіону, сертифікованих за стандартом управління якістю ISO 9001; частка підприємств регіону, переможців Всеукраїнського конкурсу якості продукції – «100 кращих товарів України»; показник інформаційного забезпечення роботи із споживачами; показник стану дотримання законодавства в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації
Філантропічна	сума витрат підприємств на благодійну допомогу; частка підприємств регіону – членів благодійних організацій
Ділова	показник стану дотримання законодавства у господарській діяльності; показник рівня розвитку профспілкового руху; показник охоплення підприємств колективними договорами
Інформаційна	частка підприємств регіону-членів Глобального договору ООН, що взяли зобов'язання представляти нефінансові звіти; частка підприємств регіону, що фактично представили звіти про екологічні та соціальні аспекти діяльності

Схема побудови інтегрального індексу СВБ передбачає 3-етапний процес відповідно до ієрархічної системи показників (часткових, узагальнених та інтегральних). Усі часткові показники СВБ регіону для забезпечення інформаційної односпрямованості поділяються на стимулятори та дестимулятори і нормуються. Методика нормування базується на використанні теоретичного розмаху варіації, зокрема, для стимуляторів:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - x_j^{\min}}{x_j^{\max} - x_j^{\min}} \quad (1)$$

для дестимуляторів:

$$z_{ij} = \frac{x_j^{\max} - x_{ij}}{x_j^{\max} - x_j^{\min}} \quad (2)$$

де z_{ij} — нормоване значення j -го часткового показника по i -му регіону;

x_{ij} — фактичне значення j -го часткового показника по i -му регіону;
 x_j^{max} , x_j^{min} — максимальне та мінімальне значення j -го часткового показника.

Інтегральний показник рівня СВБ i -го регіону ($InPCBBP_i$) розраховується за допомогою багатовимірної зваженої середньої:

$$InPCBBP_i = \sum_{k=1}^{n_k} w_k \overline{P_{ik}} \quad (3)$$

де w_k — ваговий коефіцієнт k -ої сфери СВБ, $\sum_{k=1}^7 w_k = 1$.

Розрахунок інтегрального показника ваги узагальнених показників здійснюється за коефіцієнтами парної кореляції між ними з використанням кореляційно-регресійного аналізу [4]. За допомогою запропонованої методики проведено оцінку рівня соціальної відповідальності бізнесу регіонів України. На основі статистичних даних за 2011 р. для кожного регіону було розраховано 28 показників, 16 з яких є стимуляторами, 12 – дестимуляторами. Для визначення інтегрального показника рівня розвитку СВБ кожного регіону узагальнені показники сфер СВБ були зважені з використанням кореляційно-регресійного аналізу шляхом розрахунку парних коефіцієнтів кореляції узагальнених показників. На їх основі розраховано вагові коефіцієнти кожної з 7 сфер СВБ: економічна сфера – 0,1086; трудова сфера – 0,1764; екологічна сфера – 0,1486; споживча сфера – 0,1059; філантропічна сфера – 0,2028; ділова сфера – 0,0730; інформаційна сфера – 0,1847.

Розрахунок узагальнених показників за усіма сферами СВБ та їх ваг дозволив обчислити інтегральний показник розвитку СВБ та визначити рівень розвитку СВБ кожного регіону України (ранг кожного регіону) (табл. 2).

Узагальнені та інтегральні показники рівня розвитку СВБ регіонів України

Регіон	Узагальнені показники							Інтегральний показник розвитку СВБ регіону	Ранг
	економічної сфери СВБ	трудової сфери СВБ	екологічної сфери СВБ	споживчої сфери СВБ	філантропічної сфери СВБ	ділової сфери СВБ	інформаційної сфери СВБ		
АР Крим	0,4840	0,6449	0,6437	0,3772	0,3232	0,4980	0,6587	0,5255	5
Вінницька	0,6106	0,5054	0,6204	0,3616	0,2169	0,6576	0,6708	0,5018	10
Волинська	0,4535	0,5276	0,6411	0,5601	0,2157	0,4773	0,1440	0,4021	24
Дніпропетровська	0,7586	0,5718	0,4250	0,6688	0,1635	0,4303	0,3775	0,4515	17
Донецька	0,6123	0,4532	0,4501	0,6308	0,5609	0,6142	0,6347	0,5560	2
Житомирська	0,5283	0,5497	0,7896	0,5015	0,0941	0,7159	0,0000	0,3961	25
Закарпатська	0,6342	0,6564	0,5952	0,2793	0,4415	0,6413	0,3406	0,5019	9
Запорізька	0,6364	0,5579	0,7305	0,4143	0,2079	0,5881	0,6464	0,5244	6
Івано-Франківська	0,5730	0,7296	0,5315	0,4591	0,2072	0,6282	0,4037	0,4810	11
Київська	0,6845	0,6140	0,6478	0,5130	0,0932	0,2185	0,4348	0,4484	19
Кіровоградська	0,6497	0,5675	0,4911	0,3231	0,2434	0,4944	0,5828	0,4710	13
Луганська	0,5025	0,3505	0,5081	0,5404	0,1032	0,5931	0,7313	0,4484	18
Львівська	0,4486	0,6125	0,6003	0,4010	0,1592	0,4900	0,6706	0,4804	12
Миколаївська	0,5556	0,7826	0,5827	0,2872	0,2211	0,6161	0,0000	0,4052	23
Одеська	0,6166	0,6849	0,5584	0,3741	0,3827	0,5073	0,5361	0,5240	7
Полтавська	0,7046	0,5990	0,6195	0,5689	0,2065	0,7205	0,4667	0,5152	8
Рівненська	0,4929	0,5792	0,6054	0,6255	0,2627	0,5688	0,7113	0,5381	4
Сумська	0,4148	0,6138	0,7589	0,5679	0,2265	0,8626	0,6012	0,5462	3
Тернопільська	0,6055	0,6356	0,7583	0,6102	0,0425	0,4086	0,1332	0,4182	22
Харківська	0,4268	0,6420	0,8158	0,5356	0,1754	0,6168	0,2821	0,4702	14
Херсонська	0,5525	0,5828	0,4789	0,3068	0,0403	0,4319	0,2361	0,3498	27
Хмельницька	0,6485	0,5861	0,7061	0,4253	0,0907	0,4258	0,5198	0,4693	15
Черкаська	0,6766	0,6293	0,5599	0,5236	0,0192	0,6219	0,5019	0,4651	16
Чернівецька	0,4201	0,5910	0,6710	0,3207	0,0926	0,4515	0,5792	0,4423	20
Чернігівська	0,5609	0,5432	0,6084	0,7917	0,0705	0,7034	0,1464	0,4237	21
м. Київ	0,5883	0,8419	0,7301	0,4927	0,8908	0,1837	1,0000	0,7519	1
м. Севастополь	0,4729	0,5006	0,4940	0,5017	0,3382	0,3260	0,0000	0,3586	26

Рівень розвитку СВБ регіонів України ілюструє рис. 1.

Рис. 1. Рівень розвитку СВБ регіонів України

Безумовним лідером СВБ серед регіонів України є м. Київ, що отримало найвищі оцінки у трудовій, філантропічній та інформаційній сферах. Дані показники демонструють орієнтацію ділових кіл Києва на потреби власного персоналу, зовнішніх стейкхолдерів (ЗМІ, громадськість) та благодійні проекти. Низькі показники економічної та ділової сфер СВБ столиці свідчать про недостатню увагу до інтересів таких стейкхолдерів як акціонери, ділові партнери, держава, значну кількість правопорушень у господарській діяльності.

Значна частина регіонів України характеризується середніми (7 областей) та нижчими за середні (12 областей) показниками розвитку СВБ, що свідчить про недостатній рівень СВБ абсолютної більшості регіонів. Умовними лідерами даної групи регіонів є Донецька, Сумська, Рівненська області та АР Крим. Донеччина - один провідних регіонів у споживчій та філантропічній сферах, характеризується вищими за середні показниками за

більшістю аспектів СВБ; Сумська область – лідер у розвитку ділової сфери СВБ.

Незадовільним рівень розвитку СВБ слід визнати у Волинській, Житомирській, Миколаївській, Тернопільській, Херсонській, Чернігівській областях та м. Севастополі. У Севастополі слабо розвинуті економічна, інформаційна та трудова сфери СВБ. Підприємства Херсонщини є аутсайдерами у споживчій сфері. Житомирська область поступається іншим регіонам в інформаційній та філантропічній сферах, однак характеризується розвинутою діловою сферою СВБ.

Практична цінність ранжування регіонів України за розвитком СВБ, окрім визначення проблемних аспектів розвитку СВБ, полягає також у можливості оцінити взаємозв'язок між показниками СВБ та регіонального людського розвитку (РЛР) [2], тобто з'ясувати роль СВБ у зростанні рівня життя населення регіону. Порівняльний аналіз результатів ранжування регіонів за двома методиками засвідчив, що лише 4 регіони потрапили в одну групу за обома показниками. Суттєві відхилення характерні для Донецької, Одеської, Рівненської, Сумської областей та м. Севастополя. Відсутність кореляції між індексами СВБ та РЛР свідчить, що СВБ у вітчизняних умовах не перетворилася на вагомий фактор регіонального розвитку; рівень життя населення обумовлюється більшою мірою зусиллями самих громадян, органів влади та ін. Тобто потенціал СВБ як інструмента забезпечення сталого еколого-соціально-економічного розвитку регіонів у вітчизняних умовах використовується недостатньо, а тому актуальним є завдання ширшого залучення бізнесу до практики соціальної відповідальності, підвищення її ефективності через виявлення недоліків у розвитку СВБ кожного регіону та забезпечення зростання результативності зусиль бізнесу у сфері СВБ.

Висновки. Диференціація регіонів України за рівнем розвитку СВБ обумовлюється особливостями кожного регіону як складного територіально-економічного комплексу та соціально-територіальної спільноти,

специфічним переліком проблем соціального, економічного та екологічного розвитку регіону. Серед факторів диференціації регіонів за рівнем розвитку СВБ слід відзначити: економічний потенціал регіону; ступінь концентрації капіталу в регіоні; галузеву структуру економіки регіону; наявність та рівень розвитку асоціацій представників бізнесу; ступінь залучення регіону у міжнародні економічні відносини; дотаційність бюджету регіону; склад, структуру і впливовість окремих груп зацікавлених сторін бізнесу; тип регіонального ринку праці; рівень соціально-економічного та культурного розвитку регіону; рівень забезпеченості населення об'єктами соціальної інфраструктури; рівень розвитку громадянського суспільства; екологічну ситуацію в регіоні; специфічні проблеми конкретного регіону (суспільно-політичні та етнічні конфлікти, криміногенна ситуація, природні і техногенні катастрофи).

Незважаючи на об'єктивну зумовленість відставання окремих регіонів за рівнем розвитку СВБ, важливим завданням регіональної політики держави є вирівнювання ступеня розвитку практики СВБ, поширення прогресивних підходів у взаємодії влади, бізнесу та суспільства. Інструментом такого вирівнювання може бути розробка специфічних стратегій заохочення СВБ для регіонів із низьким, нижчим за середній, середнім та високим рівнями розвитку СВБ (стратегії формування СВБ, розвитку СВБ, підтримки СВБ), що характеризуватимуться специфічним поєднанням економічних, адміністративних та інформаційних стимулюючих заходів. Пропонована методика оцінки СВБ регіону може розглядатись як важливе доповнення до існуючих систем оцінки соціально-економічного розвитку регіонів, індексу регіонального людського розвитку і т.п. Комплексна оцінка рівня СВБ регіонів України за наведеним алгоритмом може бути використана у процесі розробки Національної та регіональних стратегій розвитку СВБ в Україні.

Список використаної літератури

1. Коцкій О. В., Ворончак І. О. Методичні засади оцінювання рівня соціальної відповідальності бізнесу регіонів України // Актуальні проблеми економіки. Науковий економічний журнал. – 2013. – №5(143). – С.141-152
2. Регіональний людський розвиток: Статистичний бюлетень. – К: Державна служба статистики України. – 2012. – 45 с.
3. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: моногр. / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с.
4. Шишкін В. С. Концептуальні та методологічні підходи до вивчення регіональних особливостей людського розвитку / Шишкін В. С. // Статистика України. – 2001. – № 1. – С.30-38

ВОРОНЧАК І. О. РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ БИЗНЕСА В УКРАИНЕ: МЕТОДОЛОГИЯ И ПРАКТИКА ОЦЕНКИ

На основе разработанной методологии проведена комплексная оценка уровня развития социальной ответственности бизнеса регионов Украины. Рассчитаны частичные, обобщенные и интегральные показатели сфер социальной ответственности бизнеса (экономической, трудовой, экологической, потребительской, деловой, филантропической, информационной). Определен ранг каждого региона, группы регионов с высоким, средним и низким уровнями развития социальной ответственности бизнеса. Выявлены причины региональных отличий в развитии социальной ответственности бизнеса. Обоснована необходимость разработки дифференцированной политики стимулирования социальной ответственности для конкретного региона.

Ключевые слова: социальная ответственность бизнеса, оценка уровня социальной ответственности бизнеса, региональные аспекты развития социальной ответственности бизнеса.

VORONCHAK I. O. REGIONAL ASPECTS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY DEVELOPMENT IN UKRAINE: METHODOLOGY AND ASSESSMENT

The complex estimation of the corporate social responsibility development of Ukrainian regions, based on the own methodology, is conducted. The partial, generalized and integral indexes of corporate social responsibility (in economic, labor, ecological, consumer, business, philanthropic and informational spheres) are calculated. The rank of each region and groups of regions with high, medium and low levels of corporate social responsibility are defined. The reasons for regional differences in corporate social responsibility development are founded. The necessity of different policy's developing of promoting corporate social responsibility for each region is substantiated.

Keywords: corporate social responsibility, evaluation of corporate social responsibility, regional aspects of corporate social responsibility.